

KRAJINA BLOVICE

Klára Salzmann, Ivan Gogolák, Lukáš Grasse

Územní studie krajiny (dále ÚSK), jako nástroj územního plánování se zaměřením na multidisciplinární přístup k řešení, má částečně naplnit poměrově nevyváženou koncepci takzvané „volné krajiny“ – nezastavěného území v kontextu zastavěného území a zastavitelných ploch. Ty spolu tvoří jedno prostředí a je proto nutné hledat kompatibilní plánovací holistické řešení návrhu, které reflektuje dosavadní územně plánovací činnost v kontextu environmentálních výzev.

Článek se zamýšlí nad obecnou pozicí tohoto druhu územní studie v rámci územního plánování ve vztahu ke krajině jako jednotnému celku. Je reflektován zkušenostmi zpracovatelského týmu ze zpracování dokumentace ÚSK ORP Blovic. Ty se promítají do rozpracování některých aspektů v podobě doporučení, formy dokumentace, její implementace a dalších možných postupů.

Územní studie krajiny obce s rozšířenou působností (dále ORP) Blovic byla zpracována v období 2017–2018. ORP Blovic je součástí Plzeňského kraje, má výměru 22 903 ha a přirozenými centry území jsou města Blovic, Spálené Poříčí a dalších 17 obcí.

Zpracování ÚSK bylo podpořeno prostřednictvím Integrovaného regionálního operačního programu 2014–2020 (IROP) v rámci specifického cíle 3.3 „Podpora pořizování a uplatňování dokumentů územního rozvoje“. Hlavním řešitelem projektu územní studie krajiny ORP Blovic byla Ing. Klára Salzmann, Ph.D., krajinářská architektka, která se dlouhodobě zabývá krajinným plánováním. Členy řešitelského týmu byli urbanisté, ekologové, krajinní inženýři, vodohospodáři a další krajinářští architekti.

Od ÚSK jako nástroje územního plánování se zaměřením na multidisciplinární řešení problémů v krajině se očekává doplnění chybějících informací ve vztahu k zachování životaschopnosti a funkčnosti krajiny a jejích dalších přírodních, kulturních a sociálních hodnot ve vztahu k narůstající exploataci území a intenzifikaci hospodářských aktivit. Důležité je společné komplexní řešení celé krajiny, z pohledu územního plánování tedy území nezastavěného v kontextu zastavěného území a zastavitelných ploch. Ty spolu tvoří jedno prostředí a je proto nutné hledat kompatibilní plánovací holistické řešení návrhu, které reflektuje dosavadní územně plánovací činnost v kontextu environmentálních výzev.

ÚSK má být dle metodického pokynu (pozn. 1) primárně využita pro doplnění a upřesnění územně analytických

podkladů řešeného území, pro plánovací a rozhodovací činnost v území (dle § 25 a § 30 stavebního zákona), a tím je celý správní obvod obce s rozšířenou působností (ORP). ÚSK má tak možnost ovlivnit i nadřazenou, ale i podrobnější územně plánovací dokumentaci (dále ÚPD) a podklady (dále ÚPP) v řešeném území a může dávat podněty na jejich úpravu nebo ověření možných nesrovnalostí z hlediska holistického přístupu ke zpracování územní studie.

V průběhu zpracování ÚSK ORP Blovic v rozsahu řešeného území se osvědčilo měřítko zpracování výkresové části 1:25 000, protože umožnilo prezentovat souvislosti v krajině a koncepční pohled na celé území v rámci jednoho výkresu rozměru A0.

Součástí návrhové části ÚSK bylo vypracování výkresů v měřítku 1: 10 000 pro každou obec samostatně tak, aby obec mohla pracovat pouze se svým územím. Toto měřítko navazuje na ÚPD a jejich měřítka 1:5 000 u územních plánů a 1:100 000 u zásad územního rozvoje. V tomto měřítku je možné pracovat s charakterem a funkční podstatou řešeného území (pozn. 2).

ÚSK je vítaným příspěvkem, jak zaplnit mezeru chybějících dokumentů, politik a plánů krajiny v duchu Evropské úmluvy o krajině, které je Česká republika signatářem od roku 2004. Tyto dokumenty by měly zaručit v procesu územního plánování a všech dalších aktivit v krajině deklarovanou udržitelnost krajiny a zachování kvality životního prostředí. ÚSK může být také prostorem pro zveřejnění principů zelené infrastruktury v ÚPD tak, jak to schválila vláda ČR v Politice architektury a stavební kultury v lednu 2015.

Formát ÚSK, jako územně plánovacího podkladu umožnil pracovat i s dalšími myšlenkami a náměty, se kterými současná legislativa a správa krajiny zatím nepracuje, např. řešení zadržování vody v krajině. Územní studie krajiny, které dosud vznikly na území České republiky, naplňovaly obecné zadání vymezené metodickým pokynem Ministerstva pro místní rozvoj a Ministerstva životního prostředí. Tento dokument umožňoval mimo stanovené body částečně volnou interpretaci přístupu k této v našem prostředí novátorské formě územní studie.

1. Metodické přístupy k řešení územní studie krajiny ORP Blovic

V českých podmínkách je územní plán jedním z významných nástrojů dalšího územního rozvoje.

Dle 183/2006 Sb. § 43 jsou stanoveny základní úkoly územního plánu, jako stanovení koncepcí, vymezení ploch, koridorů, stanovení podmínek pro jejich využití:

(1) Územní plán stanoví základní koncepci rozvoje území obce, ochrany jeho hodnot, jeho plošného a prostorového uspořádání (dále jen „urbanistická koncepce“), uspořádání krajiny a koncepci veřejné infrastruktury; vymezení zastavěného území, plochy a koridory, zejména zastavitelné plochy a plochy vymezené ke změně stávající zástavby, k obnově nebo opětovnému využití znehodnoceného území (dále jen „plocha přestavby“), pro veřejně prospěšné stavby, pro veřejně prospěšná opatření a pro územní rezervy a stanoví podmínky pro využití těchto ploch a koridorů.

Záležitosti nadmístního významu, které nejsou řešeny v zásadách územního rozvoje, mohou být součástí územního plánu, pokud to krajský úřad ve stanovisku podle § 50 odst. 7 z důvodu významných negativních vlivů přesahujících hranice obce nevyloučí.

Při analýze jednotlivých slov z pojmu „koncepte uspořádání krajiny“ zjišťujeme, že slova mají následující význam: „uspořádání“ – seřazení známých veličin vedle sebe, v tomto případě prvků krajiny „koncepte“ – seřazení známých veličin s myšlenkou výsledného cíle, o který v dané úloze jde.

Zákon tedy krajinu považuje za soubor prvků, které je nutno uspořádat. Krajina je však systémem různých vzájemně propojených hodnotových vrstev, které jsou dnes vnímány samostatně a bez dalších prostorových a funkčních souvislostí. Dle současné legislativy není nutno krajinu samostatně plánovat, vyvíjet zde tvořivou činnost. Stačí seřadit vedle sebe různé rezortní plány, jako je lesní hospodářský plán, pozemkové úpravy, plán povodí. Ale právě „jeden“ prostor krajiny a její „mnohovrstevnatost“ vyžaduje tvořivý přístup, stanovení priorit a plánování celé řady prvků. Je to např. problém vody v krajině, protože zasahuje do všech oblastí krajiny, ale v současnosti není tato skutečnost v plánovacích dokumentech zohledněna. Samostatným problémem je obytnost a prostupnost krajiny, pokud připouštíme možnost, že krajina není pouze výrobním prostředkem, ale také základním životním prostorem pro všechny své obyvatele včetně člověka.

Možnost vypracovat územní studii krajiny pro náš řešitelský tým znamenala příležitost vypracovat návrh prostorového uspořádání krajiny na základě práce s jednotlivými vybranými vrstvami krajiny s cílem hledat optimální řešení. Výstupy ÚSK jsou v podobě výkresů a doprovodné textové zprávy.

Grafická část je členěna na tři základní výkresy – Charaktery krajiny (význam tohoto pojmu je vysvětlen níže), Hlavní výkres a Změny ve využívání ploch.

Výkres „Charaktery krajiny“ obsahuje základní členění území na charaktery

krajin. Ty mohou obsahovat požadavky na další podrobnější územně plánovací dokumentace nebo podklady.

„Hlavní výkres“ je koordinačním výkresem návrhových vrstev. Je dále doplněn o jednotlivé vrstvy výkresů návrhu dle členění Voda v krajině, Osídlení v krajině, Hospodaření v krajině a Hodnoty a struktury v krajině. Obsahují další doplňující informace a přehledně informují o specifikách dané vrstvy.

Poslední výkres „Změny ve využívání ploch“ obsahuje členění vrstev studie dle vymezení ploch se specifickým kódem a jeho určením. Tento výkres změn směřuje k zjednodušení implementace ÚSK do jednotlivých ÚPD.

Textová část sleduje dělení grafické části a doplňuje ji o přehledné tabulky změn po územích jednotlivých obcí, obsahuje karty jednotlivých charakterů území a návrh opatření nebo doporučení. Návrhové části předchází část doplňujících průzkumů a rozborů, které napomáhají specifikovat jednotlivé návrhové části. Její částečné výsledky jsou prezentovány ve schématech. Prezentované informace a zjištění jsou reflektovány ve vymezení charakterů lokalit a v jednotlivých opatřeních a doporučeních, případně vymezení ploch změn.

2. Charaktery krajiny

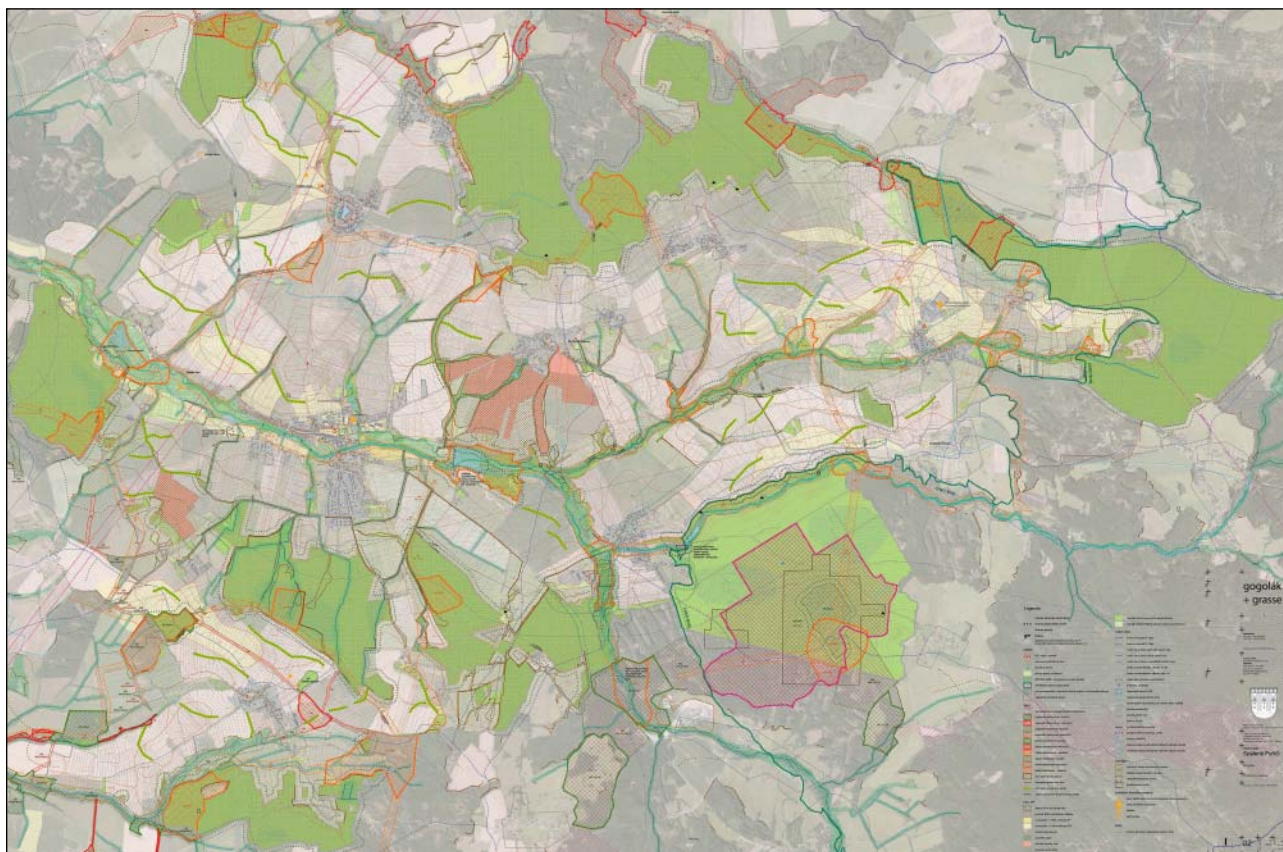
Cílem územní studie krajiny je prostřednictvím vymezených charakterů krajin popsat cílovou vizi krajiny. Základní jednotkou návrhové části ÚSK je členění na krajinné okrsky. Pojetí těchto okrsků, jejich identifikace a aplikace jejich řešení návrhové části, podmínek využití a opatření v celku území je důležitým mezníkem ÚSK, zejména v identifikaci jednotlivých obcí s charakterem a vlastnostmi své krajiny.

Pro potřeby rozboru a rámcového vymezení krajinného potenciálu v území a pro následné návrhové vyhodnocení míry využitelnosti tohoto potenciálu jsme pro potřeby územní studie krajiny v etapě Doplňujících průzkumů a rozborů pracovní zavedli pojem Urbanistické charakteristiky krajiny (UrCHK). Tato jednotka zrcadlí dnešní sémantický

neboli významový přístup k prostředí v urbanismu a územním plánování, např. v detailu obce je její obdobou lokální členění (pozn. 3). V etapě návrhové jsme tento pojem blíže přizpůsobili pojmům Evropské úmluvy o krajinně s názvem CHARAKTERY KRAJINY (CHK), v rámci kterých popisujeme charakter krajiny a její cílovou kvalitu (tedy cílovou vizi krajiny). Tento pojem odpovídá požadovanému členění území na tzv. krajinné okrsky (dle Zadání pro Územní studii krajiny správního obvodu obce s rozšířenou působností Blovice).

CHK jsou tedy vymezeny na základě charakteru území, geomorfologie, hydrologických vlastností, struktury osídlení nebo krajiny a jeho vztahu k okolnímu krajinnému zázemí. Vymezeno je určenými významovými prvky, které jsou různého vztahového charakteru, případně charakterů, např. morfologické, historické a sociální vazby, orientace na dominantu krajinnou, lidskou apod. Vztah k okolnímu krajinnému zázemí je z pohledu osídlení reflektován v prvcích krajiny uvnitř – systém sídelní zeleně a krajiny rozhraní (viz pozn. 5) – definování cílového charakteru rozhraní osídlení, zájmového krajinného prostranství, osídlení blízko jeho pomyslného okraje a krajina vně – systém cest v krajině a krajinné celky (lesy apod.). Všechny tyto části krajiny mohou sloužit jako podpůrné části systému zelené infrastruktury. CHK jsou definovány na základě zvoleného měřítka ÚSK, není tedy vyloučeno méně nebo více fragmentované členění s ohledem na měřítka a sílu jednotlivých struktur CHK.

Širší vztahy skupin jednotlivých CHK ORP Blovice (měřítka 1 : 75 000) – celky CHK jsou definovány primárně s ohledem na vazby pohybu (směrování) a celkový vztah k morfologii krajiny. Tyto celky pak logicky mohou přesahovat hranice řešeného území. Jsou to celky Radyně, vrchů Maršál-Kotle-Vršků, Údolí Bradavy, Jižních Brd, Brány Úslavy, Blovických potoků a Přeštických potoků. V rámci ORP Blovice bylo definováno na základě výše zmíněného přístupu celkem 28 charakterů krajiny (CHK). Ty jsou zobrazeny ve výkresu „Charaktery krajiny“ a současně jsou popsány v textové části v samostatných kartách.

Průzkumy a rozborů ÚP Spálené Poříčí

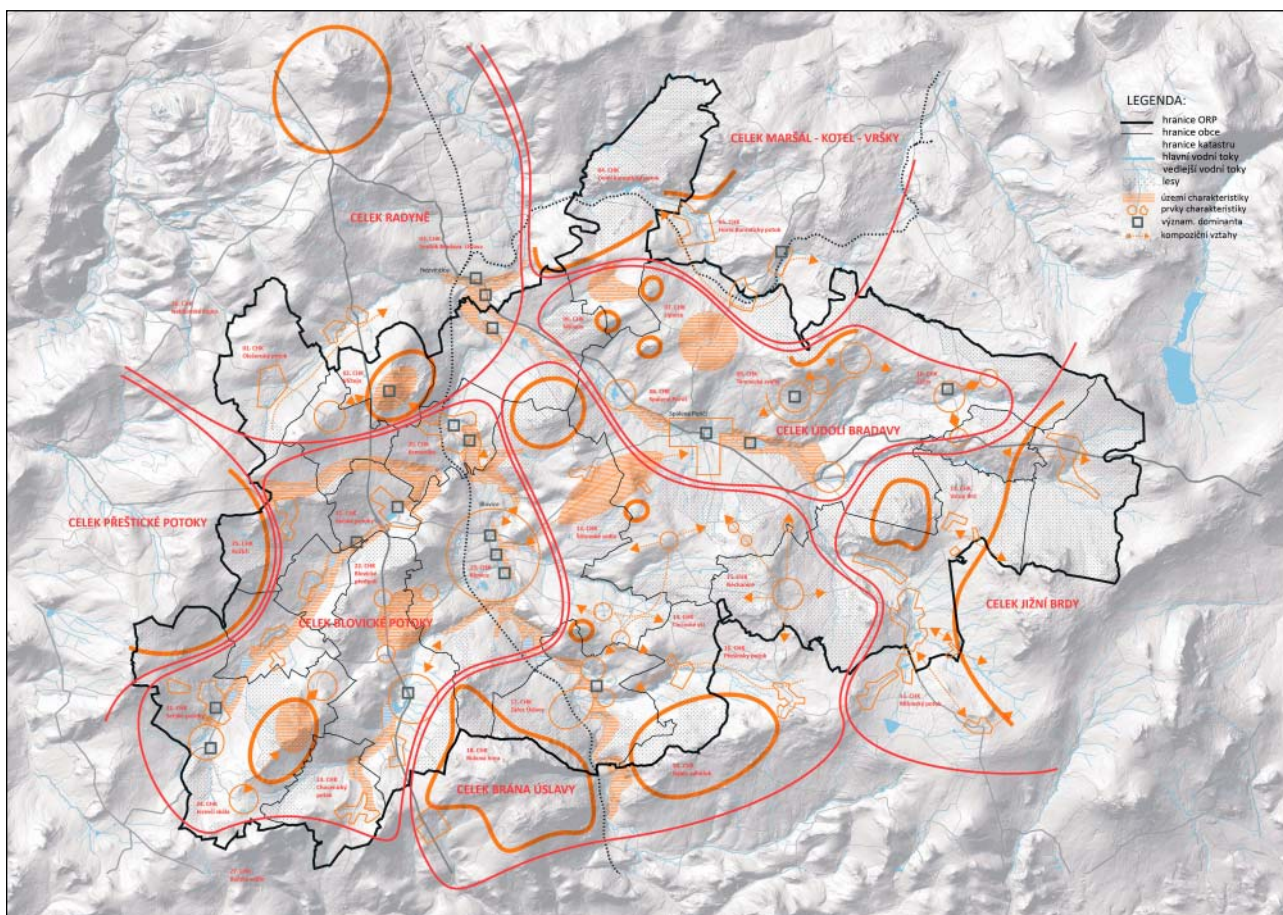

Schéma charakterů krajiny ORP Blovice

Hlavní výkres – zde jsou zapracovány všechny vrstvy krajiny

3. Vrstvy územní studie krajiny

ÚSK má možnost koordinovat a hledat možnosti zlepšení stavu krajiny jako celku. V rámci zpracování ÚSK jsme proto vymezili několik základních funkčních vrstev, se kterými jsme dále pracovali.

Smyslem rozdělení funkcí krajiny do několika zásadních vrstev je snažit se lépe poznat a pochopit základní vlastnosti krajiny a její limity. Cílem návrhu je totiž hledání koexistence a koordinace udržitelného života krajiny na straně jedné a hospodářských aktivit v krajině na straně druhé. Výhodou pro tuto koordinaci je práce s vybranými vrstvami, které jsou typické pro různé typy krajiny. V první etapě byly vypracovány návrhy pro jednotlivé vrstvy. V druhé etapě jsme hledali společné řešení pro celý prostor krajiny ve struktuře jednotlivých vybraných vrstev tak, aby funkčnost jednotlivých vrstev zůstala zachována. Propojením jednotlivých zdánlivě

různorodých a nesouvisejících vrstev, které představují podporu ekosystémových služeb a historických kulturních zkušeností mnoha generací, které v této krajině žily, dochází k posílení tzv. synergického efektu. Synergický efekt znamená vícenásobný účinek a vliv jednotlivých vrstev na život krajiny, než když vnímáme, hodnotíme, navrhujeme jednotlivé vrstvy v krajině jednotlivě. Výsledkem tohoto přístupu bylo definování celé řady polyfunkčních objektů a současně podpora přirozených a přírodě blízkých ekosystémů.

Typickým polyfunkčním objektem v krajině je údolní niva vodního toku, která v případě podpory ekosystémů je v optimálním stavu, pokud se zde nachází ekosystém ve složení voda – půda – vegetace – organismy. To znamená, že stav údolní nivy v maximálně přírodě blízkém stavu se zachováním její kontinuity se může stát současně veřejným prostorem krajiny nebo sídla s podélnými pěšičkami a cyklokomunikacemi. Tyto funkce se v krajině

navzájem nevyklučují. Takové vnímání představuje základy modrozelené infrastruktury v krajině. Charakter krajiny údolní nivy přímo předurčuje její prostor k zabezpečení zásadních ekostabilizačních funkcí území a zároveň k rekreaci. Navíc se jedná o území, které historicky vždy představovalo v území prioritu. Např. historické stezky vedly velmi často právě podél řek a potoků, nad údolními řeky vznikala sídla, nutno ale podotknout, že v bezpečné vzdálenosti od zátopových zón.

Vrstvy studie tak zrcadlí mezioborovost, která je pro podobně holistický pohled nutností. Napomáhají jí zobrazit a tematizovat s upozorněním na jejich celistvou provázanost s jednotlivými tématy a vrstvami.

Základní vrstvy v krajině:

1. Voda v krajině (prezentace základní morfologie krajiny, jejích hydrologických vlastností a stavu retence vody v krajině).

2. Struktury a hodnoty v krajině (základní skelet pro rozvinutí a udržení krajiny ve své podstatě a strukturu s definováním výjimečných částí). Přírodní struktury a hodnoty v krajině, Kulturní struktury a hodnoty v krajině.
3. Osídlení v krajině (soubor zásahů našeho obývání a pohybu v krajině).
4. Hospodaření v krajině (principy nakládání a správy krajiny – lesy, pole atd.).

Popis jednotlivých vrstev:

3.1 Voda v krajině

Řešení problematiky vody je závislé na vytvoření funkční sítě říční krajiny, zabezpečení retence vody v krajině a přizpůsobení hospodaření v krajině potřebám retence vody. Současně s tím je třeba řešit čištění splaškových odpadních vod, jejich vypouštění v souladu s platnou legislativou a oddělení těchto vod od vod dešťových.

Voda v krajině je pojata jako jeden funkční celek – říční krajina přilehlá, ať už v zemědělském, lesním nebo zastavěném území. Nedílnou součástí kvalitní říční krajiny jsou přírodní údolní niva velkých toků, na ní navazující síť drobných toků s funkčními koryty toků různého charakteru, údolními nivami, prameništi a také přírodě blízkými plochami v prostoru mezi touto říční sítí.

Cílem ÚSK je stabilizace a rozvíjení hydrologických režimů v krajině. V tomto ohledu je říční krajina jedním z důležitých prvků. Dalším prvkem je uspořádání hospodaření v krajině (zemědělství, lesnictví, hospodaření s dešťovou vodou v sídle tak, aby nedocházelo k velkým výkyvům v odtokovém režimu).

Zadržení vody při mimořádných srážkách tak, aby v bezdeštném období zůstávala co nejdéle v krajině, je jedním z důvodů stabilizace a rozvoje říční krajiny. Zpomalením odtoku dojde k nasycení půdního horizontu a následnému využití rostlinami nebo akumulací vody v horninovém prostředí. Převážně přírodní charakter s bohatým doprovodným běhovým porostem, většinou s možností rozlivu vody

v údolní nivě, bývá často doplněn zemědělsky intenzivně obhospodařovanou částí s upravenými toky s menším zastoupením přírodních koryt případně v minulosti revitalizovaných. Na ně často navazují drobné toky mající už většinou charakter napřímených koryt v zemědělské krajině, převážně upravené z důvodu navazujícího odvodnění zemědělských pozemků. Zemědělské okolní pozemky jsou často obdělávány téměř ke korytu, čímž dochází k rychlému odvedení vody z krajiny, mnohdy i se splavenou zeminou z polí.

Tyto poměry je třeba upravit do udržitelné míry. V případě vymezení údolní nivy je možná i následná úprava toků, a tím zadržení vody v krajině. Prameniště drobných toků jsou důležitým zdrojem vody pro veškerý život, vyžadují ochranu a případné využití pro zásobování. Je nutno hospodařit s vyvěrající vodou tak, aby neodtékala rychle krajinou, ale zadržovala se, případně se využívala pro zásobování obyvatel. Na zemědělských pozemcích navrhuje prameniště zatravnit. V lesních pozemcích odtok zpomalit, zrušit stávající odvodnění, změnit funkci lesa na mimoprodukční a upravit sklon koryta. Těmito nuancím napomáhá charakterizace koryta toku s příslušným způsobem přístupu. Celistvý systém je doplněn o sledování jednotlivých spádníků různého sklonu pro následné umístění prvků pro zadržení vody v krajině.

Návrh ochrany říční krajiny spočívá ve vymezení údolní nivy vodních toků dle ÚSK (jako ÚPP pro ÚPD). Prostorové vymezení má zlepšit retenční schopnost krajiny a zajistit ochranu před smyvem zemědělské půdy do vodního toku (smyvu hnojiv, pesticidů atd.) Pro potřeby zájmového území byla stanovena nejmenší šířka ochranného pásma, které bude zahrnuto do součásti údolní nivy – pás 20 m od osy toku.

3.2 Struktury a hodnoty v krajině

Jedním ze současných nástrojů územního plánování k ochraně krajiny a jejích struktur je koncepce uspořádání krajiny jako součást územního plánu

a také vymezený územní systém ekologické stability – ÚSES, kdy se v rámci územní studie krajiny předpokládá korekce tohoto vymezení. Současný lokální ÚSES v ORP Blovice v mnoha případech nemá návaznost na sousední prvky obce a ORP. Obsahem územní studie krajiny proto není ÚSES na lokální úrovni, ale pouze na úrovni regionální. Zároveň je evidentní, že pouze ÚSES (navržený pouze ve svých minimálních parametrech) nezaručuje dostatečně všechny funkce pro trvale udržitelné kvalitní fungování a stabilitu všech potřebných systémů a toků látek v krajině. Je proto důležité ÚSES doplnit i o další prvky a opatření.

Struktury a hodnoty v krajině jsou v návrhu ÚSK definovány zásadními a klíčovými infrastrukturami krajiny, tedy propojenými a funkčně vzájemně provázanými prvky krajiny. Ty jsou základní podmínkou pro zajištění životaschopnosti krajiny a jejího přežití. Naprosto zásadní infrastrukturou krajiny je říční síť počínaje prameništními oblastmi, přes malé vodní toky, až po velké řeky. Další významnou infrastrukturu tvoří prvky kulturní krajiny. To jsou historické původní cesty a trasy tzv. biolínie (pozn. 4), které mají v krajině celou řadu kumulovaných funkcí. Součástí infrastruktury krajiny mohou být také „chytrá“ sídla s předpokládaným hospodařením s dešťovou vodou a systémem sídelní zeleně, který respektuje místní charakter krajiny. Nezbytnou součástí všech infrastruktur krajiny musí být tzv. krajinná tkáň – vegetace v potřebných parametrech. Krajinná tkáň, pokud má mít funkční vliv na krajinu, musí být uspořádána v uceleném a kompaktním systému jako přirozená součást výrobních areálů, komunikací a sídel.

Dalšími prvky infrastruktury krajiny mohou být cesty, historické komunikace (smysluplné propojení míst v krajině cestami vedoucími k její vyšší prostupnosti a obytnosti, dobré značení pěších cest), plužiny (zachovalé segmenty starých typů plužin, které rozvíjejí rozmanitost, pestrost kulturní krajiny, odkazující k historii krajiny, stromořadí), aleje (smysluplná výsadba podél komunikací, která propojuje různě velké plochy zeleně tak, aby byl zachován bezpečný provoz na komunikacích a nebylo bráněno průhledům

do krajiny), náhony, jezy, vodní toky a vodní plochy (ochrana historických technických vodních staveb, zpřístupnění břehů rybníků, řek a potoků).

Obecně je pro zdejší krajinu typické silně resortní vnímání, zvláště je obhospodařovaná krajina vodní, krajina zemědělská, krajina lesní, krajina chráněná. Přitom krajina tvoří jeden celek, a tak je s ní nutno zacházet. Tomu má napomáhat podpora tvorby krajinné tkáně (vegetační doprovod všech důležitých prvků infrastruktury krajiny) jako jednotného celku struktury a hodnot v krajině.

3.3 Osídlení v krajině

Osídlení v krajině je rozděleno do dvou základních částí – v zastavěných územích a zastavitelných plochách, dále pak v nezastavěném území.

Osídlení zastavěných území a zastavitelných ploch je prezentováno hlavně dopadem stavebních dominant, podmínek zástavby na obraz osídlení v krajině, rozhraní osídlení (tedy jeho projev) v krajině a hierarchizaci veřejných prostranství, která je součástí koncepce systému sídelní zeleně.

Osídlení v nezastavěném území je prezentováno drobnými místy krajiny a jejich spojnicemi – kulturní krajinou. Ta je definovaná historickými i dnešními pozůstatky lidské činnosti i body zájmu, využitelnými mj. pro volnočasové aktivity veřejnosti.

Styčná místa s nezastavěným územím jsou definována jako zájmové plochy osídlení. Jedná se o intenzívně využívaná předpolí zastavěných a zastavitelných území, která tak vytvářejí vstupy do krajiny, a to svým určením, nebo vnitřně vnímanou souvislostí s veřejnými prostranstvími osídlení.

Další částí projevu osídlení v nezastavěných územích jsou koridory dopravní a technické infrastruktury. Zásadní dopady má zejména budoucí podoba dopravní infrastruktury. Ta kvůli různým specifikům může v území překonávat složité situace. Je nutné je tedy řešit a eliminovat, případně snížit jejich

negativní dopad na prostupnost krajiny nebo umožnit integraci do struktury zástavby v místech, kudy tyto koridory procházejí nebo tečují zastavěným územím a zastavitelné plochy.

Jsou zmapovány všechny významné a dominantní objekty. Na tyto objekty a zástavbu je vhodné navazovat a podporovat jejich vyznění v celku osídlení v krajině. Dále je cílová kvalita definována charakterem rozhraní osídlení. Ten je dělen na pevný a volný (pozn. 5). Cílový návrhový charakter rozhraní osídlení nerespektuje vymezení zastavěného území a zastavitelného území. Je tak novým stanovením cílové kvality a měkkou formou určuje možnosti zástavby v území. Tyto možnosti by měly být definovány v prostorovém uspořádání zástavby dané územními plány.

Je kladen důraz na definování hierarchizace veřejných prostranství, jejich kvalitní provedení a případně začlenění do systému sídelní zeleně. Tato celková síť osídlení posiluje prostupnost území. Cesty v krajině propojující drobnou architekturu a další významné body jsou tak propojeny na vedlejší a hlavní veřejná prostranství v sídlech. Někdy jsou doplněny tzv. zájmovými krajinnými prostranstvími (parkové prostranství ve vazbě na okolní krajinu) a dále cestami v krajině.

Zájmová krajinná prostranství sídel se stávají doplňkem veřejných prostranství a zprostředkovávají propojení s krajinou. Podporují kulturní vjem krajiny v blízkém vztahu na sídlo a morfologii okolí. Tato prostranství často slouží například jako obecní louky nebo plochy pro sportovní a rekreační vyžití v nezastavěném území. Krajinná prostranství tak tvoří důležitou součást systému veřejných prostranství, na která navazují.

Koridory technické a dopravní infrastruktury jsou citlivě začleněny do krajiny s různým charakterem. Cílem je minimalizace dopadů na prostupnost území (pro obyvatele i zvěř vytvářením doplňujících – ideálně úrovnových řešení) a vizuální dopady v krajině (nové trasy využívají zářezy a morfologie, kopírují a obsluhují území osídlení a nejsou novou samostatnou součástí krajiny, pokud je to možné).

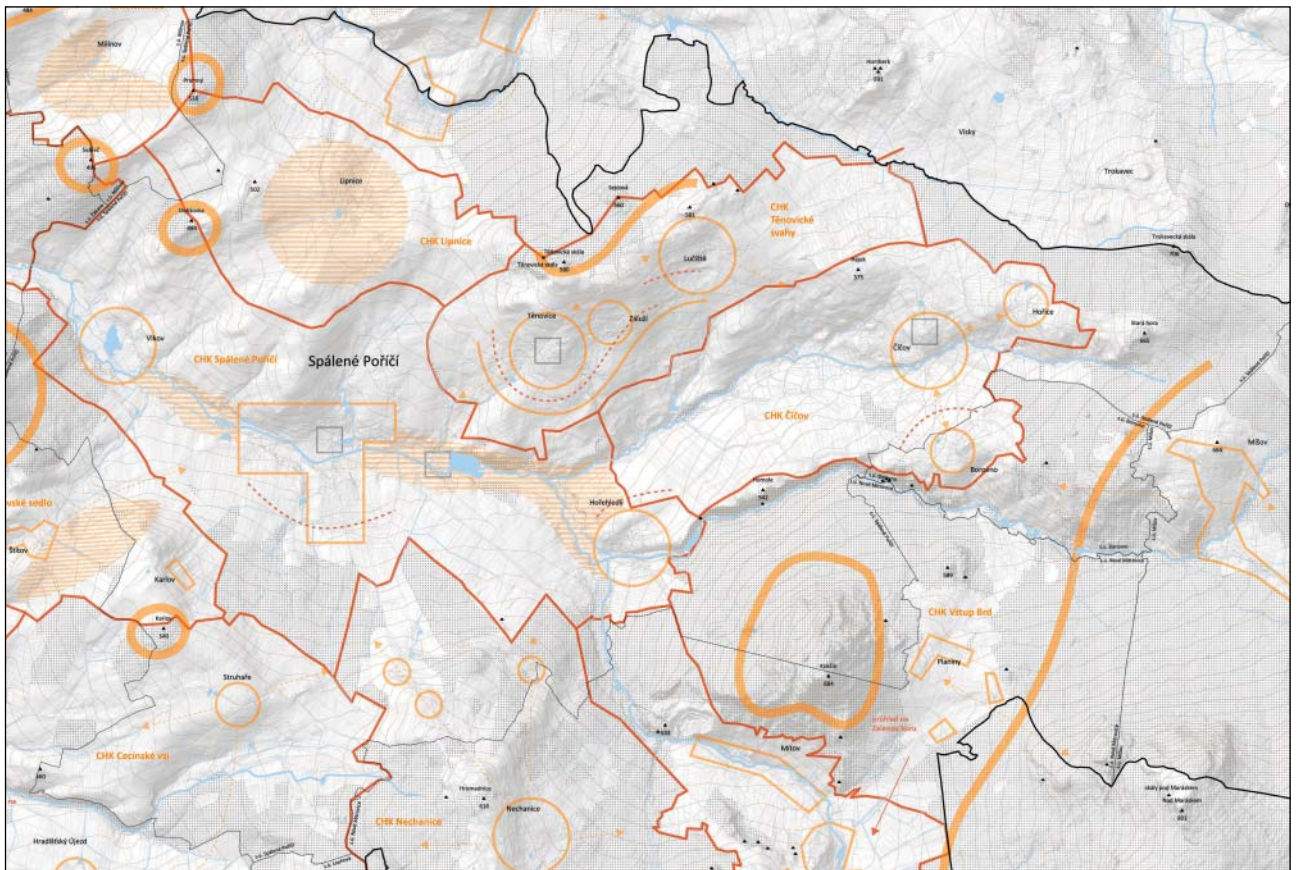
3.4 Hospodaření v krajině

Hospodaření v krajině se skládá z hospodaření na zemědělském a lesním půdním fondu a využívání nerostného bohatství. V řešeném území ORP Blovice převažují území využívaná jako zemědělský půdní fond (ZPF) a lesy, které zaujímají cca 35 % území. Podíl ZPF je cca 56 %. Největší rozlohu v rámci ZPF má orná půda, trvalé travní porosty, zahrady, nejmenší ovocné sady. Je proto navržen systém hodnotící půdu ve vztahu k ochraně proti její degradaci. Tento systém je vhodné doplnit zásadami místních lesních hospodářských plánů v jeden funkční celek hospodaření krajiny (pozn. 6).

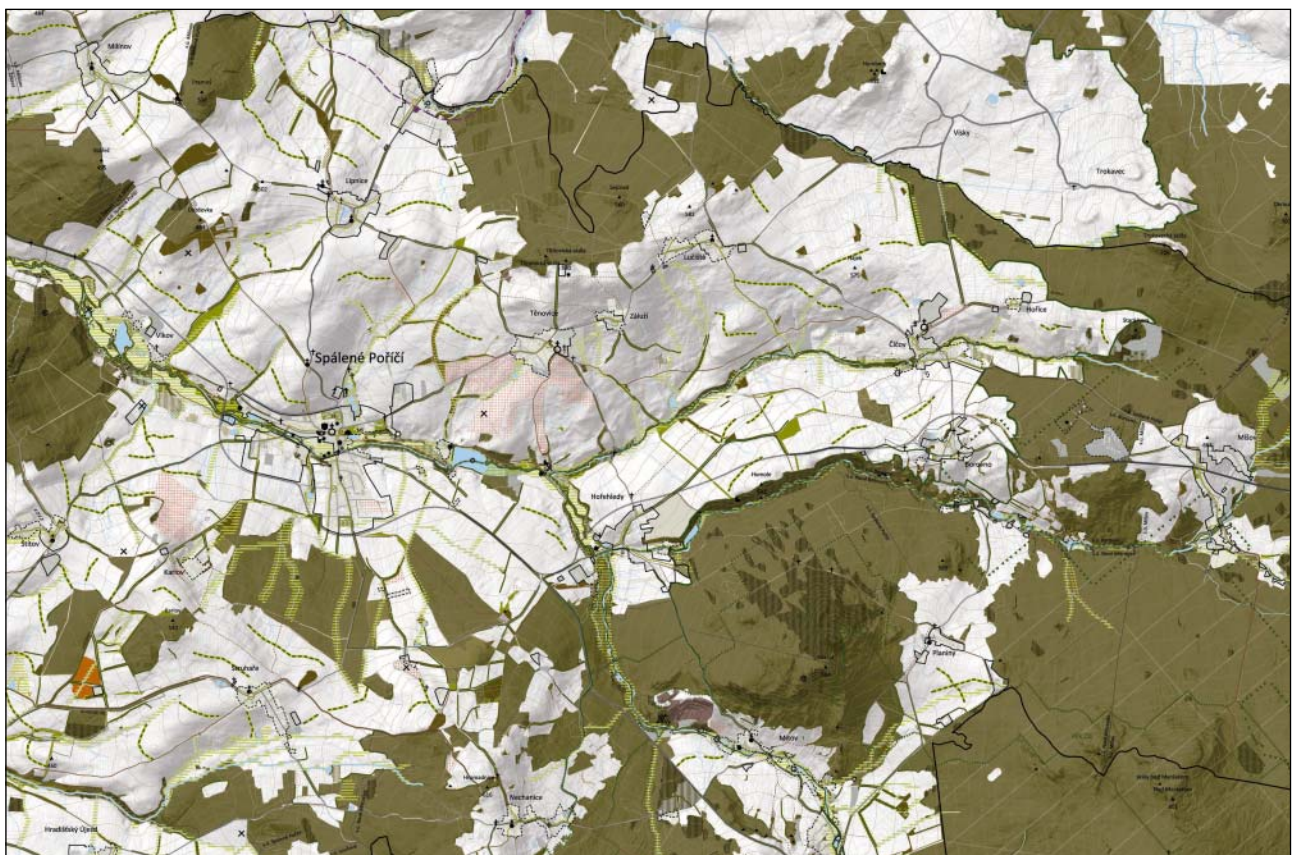
Zatímco plochy ZPF jako trvalé travní porosty, zahrady a ovocné sady jsou považovány za relativně ekologicky stabilní, u orné půdy je tomu naopak. Proto je třeba věnovat zvýšenou pozornost její ochraně před degradací. Za největší nebezpečí pro orné půdy je považována především vodní eroze, a to z důvodu odnosu organických látek a živin ze zemědělsky využívaných ploch, což způsobuje degradaci půd samotných, snížení zemědělské produkce, ale také zhoršení kvality spodních i povrchových vod a zanášení vodních a silničních staveb, např. propustků.

Do budoucna je žádoucí podporovat heterogenní a mozaikovitou strukturu krajiny a zvyšovat kvalitu půdy a vodních i terestrických biotopů. Cílem využívání ZPF je do budoucna chránit a zvyšovat kvalitu půdy, která je základní složkou životního prostředí a poskytuje v krajině nezastupitelné produkční i mimoprodukční funkce. Je nutné zvyšovat zastoupení organické hmoty v půdě, zpomalit povrchový odtok a zlepšit schopnost půd zadržet a akumulovat vodu.

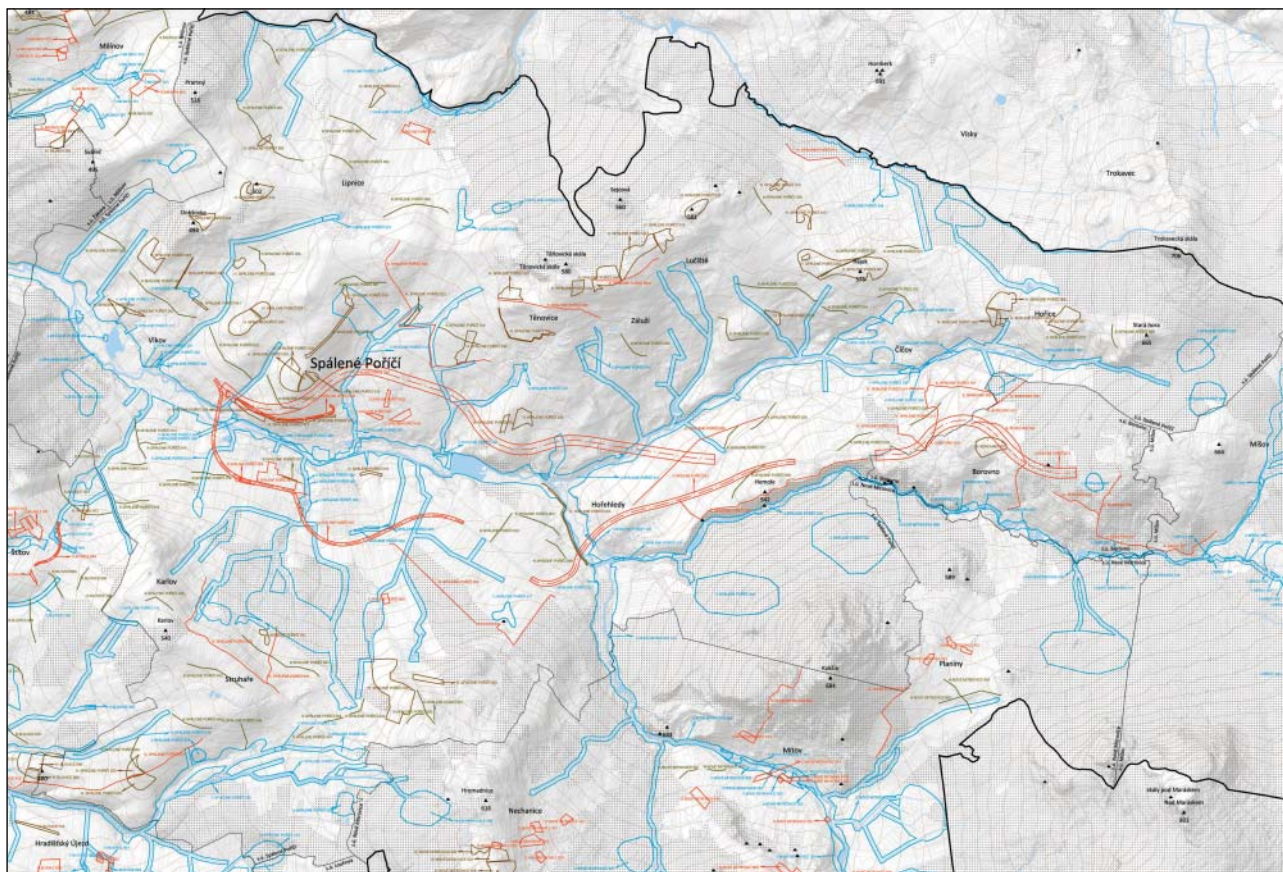
V území je patrný trend přeměny orné půdy na TTP. Tento trend je vhodné podpořit, naopak odnímání orné půdy ze ZPF není žádoucí. Zvláštní pozornost musí být věnována zachování rozlohy a ochraně kvality půd zařazených do 1. a 2. třídy ochrany ZPF, tedy nejkvalitnějším půdám z hlediska úrodnosti. Tyto půdy zaujímají cca 10 % území ORP.

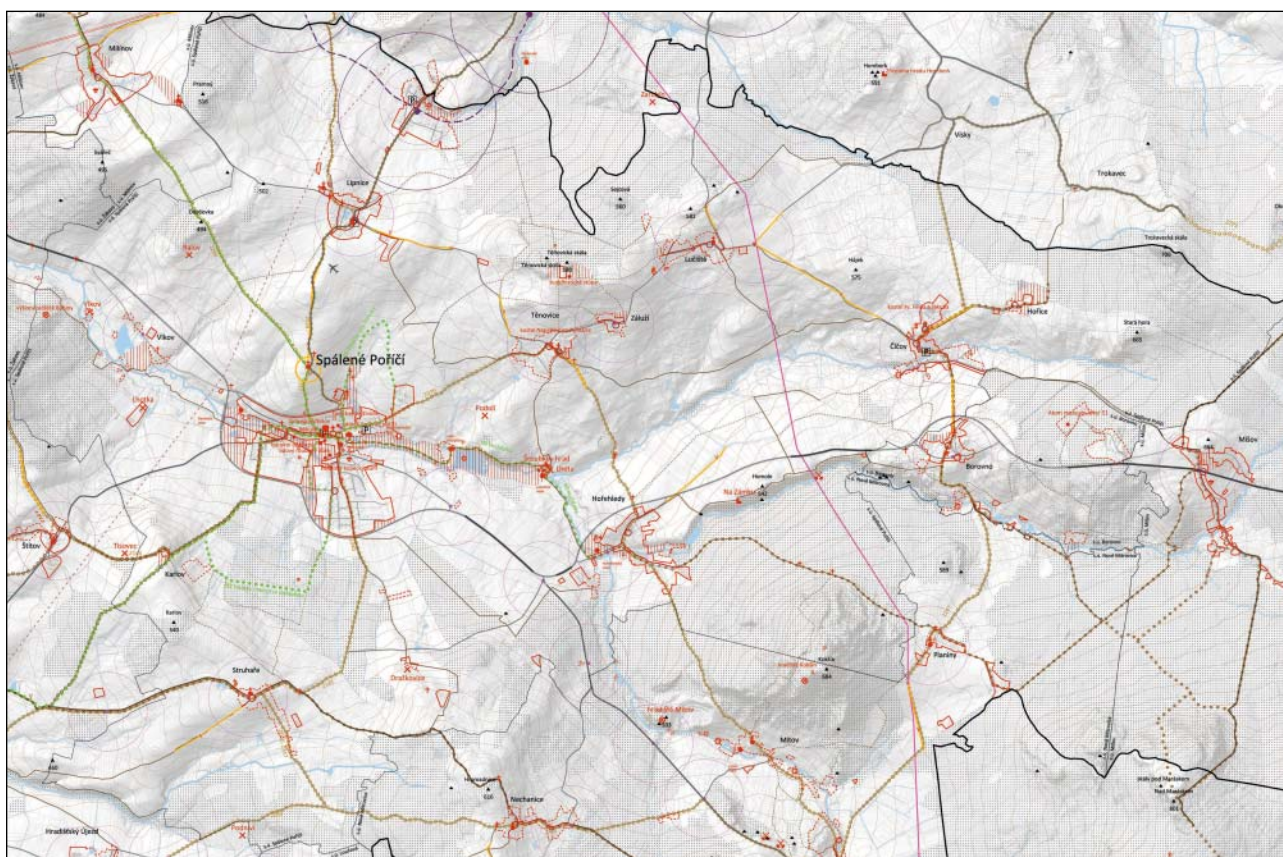
Detail vymezení jednotlivých charakterů krajiny

Výkres vrstvy hodnot a struktur krajiny

Výkres vrstvy změn ve využívání ploch

Výkres vrstvy osídlení v krajině

Rozsáhlé bloky orné půdy navrhujeme vhodně rozčlenit za účelem zvýšení ochrany půdy před vodní erozí při zemědělském obdělávání, a zároveň tím zvýšit rozmanitost krajiny, aby došlo k podpoře biologické diverzity a průchodnosti území pro obyvatele i živočichy.

Základním ideovým cílem hospodaření v lesích by mělo být udržitelné lesní hospodářství. Pěstování smrkových monokultur a těžba holosečným způsobem za použití těžkých a velkých strojů jsou neudržitelné. Takové pěstování je efektivní pouze v určitém relativně malém časovém úseku a jen v určitých podmínkách. Obecně jsou tyto metody destruktivní a poškozují jak les a lesní půdu samotnou na daném místě, tak i krajinu v okolí, neboť nijak významně nepřispívají k ekologické stabilitě krajiny ani k posílení protierozní a vodozadržné funkce lesa v daném území. Naopak, v mnoha případech právě pěstování smrkových monokultur, odvodňování lesní půdy, těžba holosečí a nasazení těžké lesnické techniky způsobují erozi půdy, zhutnění půdy, ztrátu biodiverzity, rychlý odtok vody z úze-

mí, úbytek spodních vod, zhoršení mikroklimatických podmínek a zvýšenou citlivost lesních porostů k výskytu patogenů a kalamitních situací. Naproti tomu les, který bude složený z dřevin několika převážně původních druhů, bude mít diverzifikovanou druhovou i věkovou strukturu a bude těžen výběrným způsobem, bude významnou měrou přispívat k adaptaci celé krajiny na klimatickou změnu, posílí ekologickou stabilitu místní krajiny, přispěje ke zlepšení mikroklimatických podmínek v regionu, k zadržení vody v krajině, k zvýšení zásoby podzemních vod, k omezení vodní i větrné eroze, ke zvýšení biodiverzity a k omezení šíření různých patogenů. Takový les bude také mnohem lépe odolávat výkyvům počasí i jiným kalamitním situacím. Bude rovněž plnit nezastupitelné kulturně společenské funkce a přispěje k celkové stabilitě krajiny jako celku.

Po ukončení těžby nerostů obecně doporučujeme nezavážet vzniklé těžební jámy odpadem, ale provést rekultivaci přírodě blízkým způsobem. To znamená v maximální možné míře nechat

území samovolnému působení přírodních procesů a využít celý prostor jako rekreačně vzdělávací biocentrum – plochu, kde bude moct člověk aktivně trávit volný čas, a přitom sledovat vývoj místních ekosystémů. Podobné lokality by se tak mohly stát nejen oblíbeným výletním místem, ale i cenou plochou pro výzkum biodiverzity a centrem ekologické stability krajiny místního regionu.

4. Implementace

Takto postavený dokument vždy zrcadlí míru podrobnosti, kdy nevyklučuje menší a větší celky (dělení, skupiny, charaktery apod.) z podstaty komplexnosti a zároveň směřuje k implementaci do územně plánovací dokumentace (ZÚR, ÚP, RP) a dalších podkladů (vymezení doplňujících ÚS, definice nových jevů ÚAP). Je tak možné pracovat s rozvíjením struktur krajiny, rozsahem osídlení, trasováním komunikací, nebo pracovat s jednou z jejich základních vrstev.

Výkres vrstvy hospodaření v krajině

Textově a graficky vymezené **Změny ve využívání ploch** se tak promítají do ÚPD v jejich aktualizacích nebo zadání nových dokumentací a podkladů.

Praktickou zkušeností je zpracovávání územní plán Spáleného Poříčí, kde jsou prověřovány podněty z ÚSK v rovině vymezení ploch osídlení, struktury krajiny a v dalších bodech. Jednotlivé body byly začleněny do zadání ÚP. Všechny tyto plochy jsou následně prověřeny, zpřesněny a do návrhu územního plánu přejaty, nebo je odůvodněno zvolené řešení. Ukazuje se, že je v rámci vymezování řešení ÚSK vhodné definovat struktury a infrastruktury v krajině a jejich logiku s možnou variabilitou v umístění. K tomu je vhodné používat např. právě zmiňované biolinie. Prakticky se ukazuje použitelnost vymezení změn ve vztahu k jednotlivým charakterům krajiny. V praxi se ukazuje, že zvolený přístup vymezení změn ve vztahu k jednotlivým charakterům krajiny je vhodný a prakticky využitelný. Je tak zjednodušena práce při zpracování urbanistické koncepce, kde jsou v rámci ÚSK řešeny vazby v širším území a ve vztazích jednotlivých sídel.

5. Východiska pro budoucnost

Obecně je územní studie krajiny východiskem pro podobu dílčích krajinových plánů pro jednotlivá katastrální území (jako ÚPP pro ÚPD), které má vytvořit prostor pro koordinaci činností v širším území a připravit základní osnovu pro závaznou a podrobnější dokumentaci. Výhodou je koncepčnost a celistvost řešení rozsáhlých území.

Zejména pak v oblastech, kde výrazně převládá krajinná složka nad sídelní, má ÚSK schopnost vytvořit prostor pro koordinaci územních plánů malých obcí. Územní studie krajiny mají zamezit nekoordinovanému přístupu k rozvoji jednotlivých území bez konkrétní provázanosti a širších souvislostí. Nutnost mezioborové spolupráce dále dává možnost odhalovat potenciální hodnoty nebo problémy v území, definovat je v celé jejich komplexitě a pobízet k jejich řešení.

Pro budoucí práci je vhodné metodiku zpřesnit tak, aby jednotlivé extrémní přístupy k řešení jednotlivých ÚSK eliminovala a pobízela zpracovatele i zadavatele k důslednému sledování specifických řešených území s důrazem na odzrcadlení těchto aspektů v návrhové části.

Ideální následnost v rámci holistického přístupu a účelnosti opatření v krajině by pak mohla být reprezentována řadou Krajinový plán (ÚSK) – Územní plán – Pozemkové úpravy – Realizace opatření. Směrování nastavené tímto druhem dokumentace je počínem jednoznačně správným.

Poznámky k textu:

1. MMR, MŽP: ZADÁNÍ ÚZEMNÍ STUDIE KRAJINY pro správní obvod obce s rozšířenou působností Společný metodický pokyn. In: mmr.cz [online]. Ministerstvo pro místní rozvoj. © 02/2016, Dostupné z: https://www.mmr.cz/MMR/media/MMR_MediaLib/%c3%9azemn%c3%ad%20a%20bytov%c3%a1%20politika/%c3%9azemn%c3%ad%20pl%c3%a1nov%c3%a1n%c3%ad/Stanoviska%20a%20metodiky/2016_II_23_Zadani_US_krajiny_ORP_2016-02-23.pdf

2. Výběr měřítka zpracování se měl dle metodického pokynu (pozn. 1) pohybovat v rozmezí 1 : 10 000–1 : 25 000. Z našich zkušeností může být měřítko 1 : 10 000 těžko použitelné kvůli podrobnosti informací a možné duplicitě s územními plány řešeného území. Dále při rozsáhlejším území pro změnu měřítko nad 1 : 25 000 může dle našeho názoru výrazně redukovat informace do schématické podoby (např. zobrazení ve vztahu k specifické morfologii, případně jiným jevům). Podstatou územní krajiny jako plánovacího dokumentu je komplexní a holistický pohled na krajinu. Důležité je takové měřítko zpracování koncepčních výkresů, aby byl viditelný a pochopitelný celý rozsah řešeného území. Dalším důvodem zpracování koncepcí v měřítku 1 : 25 000 jsou chybějící dokumenty koncepce krajiny na úrovni státu a kraje, takže není možná vertikální a horizontální návaznost jednotlivých dokumentů

3. Sémantickým přístupem je myšlen takový přístup, který sleduje význam a významovost v rámci propojení jednotlivých sledovaných útvarů a objektů. Dále také význam jejich struktur a naplněnost jednotlivých významů a aspektů sledovaných útvarů a objektů s přepisem jejich dopadu na podobu a tvorbu popisovaného prostředí – znakovost. Sémantický přístup – představuje význam, který se spojuje či ztotožňuje se vztahem výrazů ke skutečnosti, kterou označují. V případě krajiny to znamená vyjádření neopakovatelné jedinečnosti každého jednoho charakteru krajiny, který v územní studii krajiny uvádíme pod jedinečným názvem.

4. Pojem biolinie byl zaveden zpracovatelským týmem při zpracování dokumentace ÚSK ORP

Blovice. Je v ní definován následovně: „Biolinie jsou kombinací liniových prvků a struktur, tvořené obecně druhy krajinné vegetace, multifunkčního zaměření. Z pohledu ÚSK se jedná o koridory šířky 10–25 m, pro koordinaci, zpracování a zpřesnění v ÚPD. Biolinie tvoří součást tzv. krajinné tkáně.

Biolinie člení bloky zemědělské půdy, utvářejí doprovodnou vegetaci vodních toků nebo doprovodnou vegetaci komunikací. Biolinie jsou trasovány nejčastěji po vrstevnici a protínají dráhy soustředěného odtoku dešťové vody v území, případně v kombinaci s jiným trasováním tak, aby co nejvíce odpovídaly charakteru místní krajiny. Biolinie plní technické, užitkové a estetické kompoziční požadavky krajiny. Biolinie umožní vsakování vody v linii průlehu.

Biolinie mohou být realizovány ve formě travnatých nebo ladem ležících pásů s extenzivně udržovanými travními porosty, nejčastěji však ve formě průlehu a mezi (technická opatření na zabránění vodní erozi a pro zlepšení zadržování vody v krajině) s dřevinnou vegetací. V některých místech to mohou být skupiny a pásy křovin a stromů, stromořadí, aleje i remízky a pásy hustě osázené autochtonními dřevinami. U každé biolinie může být travnatá nebo jiná polní cesta s propustným povrchem, která bude především sloužit ke zlepšení propustnosti krajiny. Tyto biolinie budou plnit zároveň několik různých avšak na sebe navazujících funkcí:

1. Vsakování nadbytečných srážek v případě deště
2. Zachování a zvýšení biodiverzity
3. Zlepšení ekologické stability krajiny
4. Zachování a podporu krajinné charakterové identity
5. Ochrana půdy proti větrné a vodní erozi
6. Zabránění odnosu živin z vrchní vrstvy půdy
7. Čištění povrchové vody a půdy od reziduí pesticidů, herbicidů a dalších škodlivých látek
8. Zvýšení schopnosti krajiny zadržet vodu
9. Zlepšení vodního režimu v krajině a přispění k dobrému fungování malého vodního cyklu
10. Zlepšení mikroklimatických podmínek
11. Zvýšení schopnosti krajiny adaptovat se na klimatické změny
12. Přispění k heterogenitě a diverzně krajiny
13. Snížení možnosti šíření patogenů a nežádoucích organismů
14. Zvýšení úživnosti krajiny pro lidi i pro ostatní organismy, v dlouhodobém horizontu i zvýšení produkce zemědělských plodin na navazujících plochách orné půdy
15. Zlepšení propustnosti krajiny pro lidi i jiné organismy

Z hlediska stávajícího názvosloví v ÚPD mohou nové biolinie sloužit jako interakční prvky, případně mohou být specificky upřesněny do podoby ploch funkčního využití dle daných ÚP. Biolinie však nejsou pouze doplněním místního ÚSES, ale plní vždy několik výše uvedených funkcí najednou.“

5. Cílový návrhový charakter Rozhraní osídlení nerespektuje vymezení zastavěného území a zastavitelných ploch. Je tak novým stanovením cílové kvality a měkkou formou určuje možnosti zástavby v území. Tyto možnosti by měli být definovány v prostorovém uspořádání zástavby dané územními plány.

Pevné rozhraní osídlení znamená vymezení ostře vymezení vůči krajině, a to buď objekty nebo

hodnotnými zdi nebo silním prvkem výsadby porostů. Hlavním cílem je v krajině uchopit tato místa a vypíchnout jejich vizuální dopad. Jedná se tak například o výrazné vrcholové nebo údolní osídlení nebo samoty.

Volné rozhraní osídlení je pak určeno přechodovými pásy, např. skupinami stromů, a je častým jevem, že propojuje sídlo s okolními porosty. Hlavním cílem je, aby tato místa prolula s krajinou. Jedná se například o polohy u koryt řek nebo na okrajích lesů apod. Osídlení tak přispívá k diverzitě krajiny a doplňuje ji.

Je kladen důraz na definování hierarchizace veřejných prostranství a jejich kvalitní provedení a případné vhodné začlenění do systému sídelní zeleně. Tato celková síť osídlení posiluje pohyb. Jsou tak navazovány cesty v krajině na drobnou architekturu a další významné body, ty jsou pak propojeny skrze vedlejší a hlavní veřejná prostranství osídlení. Někdy jsou doplněny zájmovými krajinnými prostranstvími územími (parková prostranství ve vazbě na okolí krajiny) a dále cestami v krajině k dalšímu osídlení, které se v ní nachází.

6. Lesní hospodářský plán (LHP) je výsledným dílem hospodářské úpravy lesů (HÚL). Jedná se o nástroj vlastníka lesa jako pomůcka k hospodaření. Dle našeho názoru je vhodné tyto dokumenty koordinovat v jednu hospodářskou činnost v krajině. Lesní hospodářské plány jsou legislativně zakotveny v § 24, 26 a 27 zákona

č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně některých zákonů (lesní zákon) a ve vyhlášce Ministerstva zemědělství České republiky č. 84/1996 Sb., o lesním hospodářském plánování. V rámci zpracování ÚSK ORP Blovice tato koordinace provedena nebyla. Názorem zpracovatelského týmu ale je vhodnost tohoto řešení pro co nejlepší funkčnost řešení krajiny jako celku.

Zde je důležité zdůraznit propojení koncepce hospodaření pro zemědělskou a lesní krajinu, nejlépe v rámci jednotlivých povodí. Tento způsob komplexního koncepčního pohledu na krajinu může mít zásadní vliv na zlepšení zadržování vody v krajině a propojení krajinných prvků. Součástí tohoto navrženého komplexu jsou samozřejmě i sídla v krajině a technická infrastruktura.

Použitá zdroje:

SALZMANN K. a kol. *Územní studie krajiny obce s rozšířenou působností Blovice*, 2019

HNOJSKÁ V. *Toulky po vodě. 1. díl. Mlýny na řece Úslavě*, Blovice: Muzeum jižního Plzeňska v Blovicích, 2011, ISBN:978-80-87495-02-5

HNOJSKÁ V. *Toulky po vodě. 2. díl. Mlýny na přítocích řeky Úslavy*, Blovice: Muzeum jižního Plzeňska v Blovicích, 2011, ISBN:978-80-87495-03-2

HORÁČEK, V. 2008: *Lesy v Plzeňském kraji*, Krajský úřad Plzeňského kraje.

JANEČEK, M. a kol. *Ochrana zemědělské půdy před erozí*, VÚMOP, 2012.

KUMPERA, J. *Řeky a říčky Plzeňského kraje*, 2002.

RICHTER, P., SKALOŠ, J., Sledování změn mokřadů v krajině nížin a pahorkatin České republiky 1843–2015, článek v časopisu *Vodní hospodářství* 8/2016.

ROŽMBERSKÝ, P. (red.) *Jižní Plzeňsko II/2004*, 2004.

ROŽMBERSKÝ P. *Zaniklé vesnice jižního Plzeňska*, Blovice: Muzeum jižního Plzeňska v Blovicích, 2008, ISBN: 978-80-87170-01-4

SKLENIČKA, P. et al. The Farmland Rental Paradox: Extreme land ownership fragmentation as a new form of land degradation, *Land Use Policy*, Vol. 38, 2014.

VAŘEKA, P., ROŽMBERSKÝ, P. a kol. *Středověká krajina na Střední Úslavě I.*, 2009

Legenda obrazové části:

Z důvodu velkého obrazového rozsahu části legend je možné je spolu s celým projektem ÚSK ORP Blovice dohledat na adrese: <https://www.blovice-mesto.cz/mesto/realizovane-projekty/uzemni-studie-krajiny/uzemni-studie-krajiny-orp-blovice/>

Ing. Klára Salzmann, Ph.D.
Ing. arch. Ivan Gogolák, Ph.D.
Ing. arch. Lukáš Grasse

ENGLISH ABSTRACT

The landscape of Blovice, by Klára Salzmann & Ivan Gogolák

As a tool of spatial planning based on a multi-disciplinary approach to solutions, landscape studies are supposed to equalize the concept of 'free landscape', which refers to undeveloped territory in the context of built-up territories and developable areas. As all these make up one setting, it is necessary to look for compatible holistic planning solutions that reflect previous spatial planning in the context of environmental challenges. The article comments on the general position of this type of spatial studies within spatial planning and in relation to the landscape as a whole. It reflects the experience of a team of authors who have elaborated the landscape study for Blovice, a municipality with extended powers. Some of these aspects are addressed in the form of recommendations and documents for implementation and other potential procedures.